

‘Os maj fak garue ne mou se mǎür fakforo ma famör pipiki

Lio ‘on pure‘aga ma famori

Famori hǎitǎuǎg la ‘e uǎn pǎu ne ‘amnǎk ne fū‘ǎk se maj ne mǎür fakforo ‘e av ne tore ka ne maj te‘is la a‘fǎi se lio ‘on famori, kǎinaga, ma pure‘aga ‘e ‘oris la osiǎg ma a‘sokoag ne garuet ne mou se mǎür fakforo.

Ka tes ta la jene?

‘E av ne tore, maj fakgarue te‘is la ma‘on ‘amnǎk fū‘ǎk la muǎ‘ǎkia garue ne kǎugarueag ‘i ‘e laloag pure‘aga, kǎuag hanue ma hanuǎ ofrǎu ta, ka ne la muǎ‘ǎkia ‘oris hǎifǎegaga ma hǎigarueaga ma pure‘aga ma famör ne ‘oris garue iof‘ǎk sin. ‘Amnǎk te‘is a‘sok la pō la famori la ‘inea a‘toton ‘on pumuǎ ne lio ‘on pure‘aga ma kǎinaga se ‘amnǎk fak garuet ne iris la a‘es‘ao‘ǎk.

‘ǎmis ‘inea ne maj ne garue se ‘amnǎk te‘is hǎipōag ma noanoa ‘e av ne la ho‘am famori ‘e salat ne la‘oag ‘esea ka ‘es fuǎg se irisa. ‘E av ne tore, maj fakgarue te‘is la hǎiasoag se Health New Zealand, Mǎori Health Authority, ma tape‘ ma se Ministeri ne Mǎür Fakforo ‘e ta sal ma ‘amnǎk leleit se ‘os pure‘aga.

La la‘oag ‘esea ma te‘ ne tē‘i, ‘ǎmis la hoa ‘atakoam kǎuag famori se ta utut ne ‘amnǎkit se garue ne la vavhiǎn la tǎunǎ‘ ag‘esea. Te‘ ne tǎunǎ‘ ‘i la hǎisok‘ǎkig ma Health NZ, Mǎori Health Authority, ma Ministeri ne Mǎür Fakforo se hanuǎ ofrǎu ta, kǎuag hanua, ma kǎutǎunǎ‘iǎg ‘e laloag ne pure‘aga la ‘inea lelei te‘ ne lio ne noj la a‘fǎi sin se ‘amnǎk fak garue te‘is la a‘sok ‘e sal noj ta.

Kǎutǎunǎ‘iǎg ‘i la ‘io la ‘inea te‘ ne famori la noh rak‘ǎk ‘e te‘ ne tē ne a‘fumu‘ǎk ‘e hǎifǎegag la hǎisok‘ǎkiǎg ne te‘ ne jen ne la a‘sok se maj ne garue ne mǎür fakforo. Kǎutǎunǎ‘iǎg ‘i kal pel‘ǎk ra lio ‘on ta le‘ ‘eseat, ka la pel‘ǎk ofrǎu te‘ ne lio far tē ‘atakoa la sok‘ǎk se te‘ ne maj tütü, ma la hǎiasoag famör ‘e ‘on ‘ihete‘ ma kǎutǎunǎ‘iǎg ne pure‘aga la sok‘ǎk a‘lelei garuet ne mou se ‘oris famori.

Tē fakmür ta, maj ne garue te‘is ‘e avat ne tore la garue se ta ‘amnǎk ‘eseat la fakputua ma, ma‘op‘ǎkia te‘ ne a‘hǎe ‘atakoa ma te‘ ne tē ne famori agtǎu ma ‘e te‘ ne ut ‘atakoa la pō la famori, kǎinaga, ma pure‘aga la pō la rǎe taf te‘ ne ‘oris a‘hǎe ne nǎ sin, lelei ne raksa‘, la a‘fǎi ‘atakoa ma la a‘sok ‘amnǎk ‘i.

Ka pō ‘e tese?

Tü‘ǎk ti‘ pǎu ‘e sal ne ta famorit ne pure‘agat ‘oris lio ne far tē la a‘fǎi sin ‘e te‘ ne ut tütü ‘e pure‘aga ma ut garueag ne garue se ‘amnǎk te‘is. Ma ‘on ut ‘e ‘on regere ‘e maj ne garue te‘is hǎisok‘ǎkiǎg ma famori ‘e sal ne ‘es fuǎg se famori, ka ut ‘e ‘on regere peak pǎu ‘oris hǎisok‘ǎkiga ne kat ‘es ra ta hǎisok‘ǎkiget a‘sok se garue te‘is. Te‘ en lio ‘on famör ne tä noanoa la agtǎu se irisa, hat tape‘ ma famör Mǎori, tä a‘mou kat a‘pumuǎ‘ǎk ra ne a‘ti‘ǎk ra ‘e ‘amnǎk ne garue te‘is.

lā tē noanoat se 'os famori, k̄ainaga, ma pure'aga la 'inea ne 'oris lio ne far tē la pō la a'fai la hele' 'e iris ne pure ma majat ne garue se 'amnāk te'is la noh a'fai se te' ne lio noj ta. Mea'mea' p̄au iris ne vāe p̄au la 'inea toton lio ne far tē 'on famori la a'pumuā'āk ma kat 'es h̄aiasoag ma'oit ra se ut garueag 'atakoa ne garue se 'amnāk te'is ma la 'inea ne la a'sok tapen.

Ka la kelkeleag tapen 'e av ne t̄ae 'e muā?

'Os maj fakgaruet 'e av ne tore la:

- a'vavhiān te' ne tē se famori, pure'aga, ma k̄ainaga la nā h̄aiasoag se maj ne m̄aur fakforo, la kamāt 'e osiāg ne 'amnāk ne la a'sok 'e ta pure'agat ka la hele' p̄au 'e garue ofr̄aut ne iof'āk se ut tūtū ne tore ma 'oris 'amnāk 'atakoa
- a'taf te' ne 'otomis 'amnāk tūtū se rēre ne lio ne far tē ne mou se famori ma pure'aga la h̄ae'āk se 'amnāk fak garue te'is 'e hanuā ofr̄au ta, k̄auag hanua ma 'e laloag ne pure'aga
- 'ut'aki te' ne 'amnāk lelei ma h̄aiasoag se ut garueaga la a'es'ao'āk te' ne famori, a'ti' se k̄aufamōr ne agt̄au ma noanoa ne a'mou kat a'pumuā'āk ra ne a'ti'āk ra se 'amnāk fak garue te'is
- h̄aiasoag se famōr 'e 'on 'ihete' ma k̄auāunā'iāg ne pure'aga la pō la 'es vāeag ne'ne' 'e t̄aunā' ofr̄au ta, pure'aga, la pō la 'inea taf ma 'amnāk lelei ne la tēag'esea ma ta ut hoi'akit
- a'sok a'lelei la 'ut'āk 'amnāk 'i ma a'fumuā'āk lio 'on famōr Māori la uān p̄au ne tuturut ne la rak'āk 'amnāk te'is "'e Māori, se Māori"
- 'io la nā ma a'taf p̄au ma sal tafat se te' ne a'h̄ae ne la rak'āk sin se te' ne maj 'atakoa ne garue se 'amnāk te'is la a'vavhiān se famori ma k̄ainaga la rak'āk te' ne tē ne iris pā 'ese ne kat a'sok 'e ra.

Tes ta la tohim sin?

'Amis la rak'akim ta sal fak garue 'e 'amnāk te'is ma tutur lelei se garue te'is la 'io la lio 'on famori la a'pumuā'āk se laloag ne huā 18 'e av ne la jen a'riri' se sal fo'ou te'is. 'Amis la ās'āk sal fo'ou he his se 'on la sasap la pō ne lio 'on famori 'e laloag ne pure'aga, a'ti' se iris famōr ne agt̄au ma noanoa 'e 'oris m̄auri.

Garue te'is la a'sok tape' ma h̄aifāegag ne mou se maj ne m̄aur fakforo ma tape' ma se famori, k̄ainaga, ma pure'aga.

Pā 'inea se muā?

Pā 'inea rogrog hoi'āk garue te'is ma la'la' ne garue ne mou se jen ne m̄aur fakforo ma s̄akior se DPMC website 'e ut te'is Transition Unit:

www.dPMC.govt.nz/our-business-units/transition-unit